

Тема. ТЕАТРАЛЬНА КУЛЬТУРА

(Обрядовий пратейатр (стародавні народні ігри, свята, ритуали). Княжий театр. Мистецтво скоморохів).

Мета: ознайомлювати учнів з історією обрядового пратейатру; розкрити сутність стародавніх народних ігор, свят і ритуалів; ознайомлювати з княжим театром та мистецтвом скоморохів; розвивати зацікавленість історичним розвитком театрального мистецтва; учити аналізувати й робити висновки; виховувати дбайливе ставлення до історичної спадщини.

Оснащення: зображення скоморохів на фресках Софійського Собору в Києві, основних дійових осіб народних свят (коза, дід, наречений та наречена).

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

Бесіда

- Що таке театр?
- Яку роль відіграє він у житті сучасної людини?
- Як виник сучасний театр? Що стало його прототипом?

III. Мотивація навчальної діяльності

Учитель.

Зараз складно знайти людину, яка не знала б, що таке театр, не відвідувала б вистави. З чого ж починалося театральне мистецтво? Де шукати його витоки? Мабуть, у обрядах та фольклорі. В обрядовому фольклорі слов'ян здавна органічно поєднувалися музика, слово, жести, рухи, що поклало початок театрального мистецтва. Пратейатр — це своєрідний цикл картин, дія яких розгортається немовби за раніше створеним сценарієм.

IV. Викладення нового навчального матеріалу

Розповідь учителя

Підґрунтям для театрального мистецтва стали слово, танець, жест, музика, дія, які люди використовували під час обрядів, свят, ритуалів. Кожній порі року була притаманна власна емоційна насиченість. Усе життя людини було підпорядковане календарним та трудовим святам, родинним звичаям та обрядам, що були наповнені магічними заходами, ритуальними діями, складною драма-тургічною композицією, злободенними діалогами, піснями, голосіннями, мо-литвами, танцювальними номерами.

Усі народні свята були підпорядковані порам року — зимі, весні, літу й осе-ні. Весна завжди асоціювалась із пробудженням природи, тому весняні пісні супроводжувалися іграми й хороводами, що розігравалися просто неба як дії вистави (імітувалися трудові процеси засівання зерна, поливання рослин). У дитячих піснях-іграх імітувалися голоси й рухи тварин. Інші обрядові свята також супроводжувалися імітацією відповідних дій. Простором для магічних обрядових дійств були природні «декорації» — ліси, гори, озера, ставки, пече-ри. На галявинах водили хороводи, танцювали в колі, у печері — у півколі. Якщо уважно розглянути обряди, то в багатьох із них можна побачити на-віть

прообрази театрального реквізиту. Так, на новорічні свята, під час «водін-ня кози» використовували костюм — вивернутий догори хутром кожух, що імітував саме козу. Виконуючи колядки й щедрівки, використовували маски, зображували старого діда — наклеювали бороду, вуса, розфарбовували обличчя; на Масницю — спалювали солом'яне опудало; улітку топили уквітчане стрічками деревце; символом урожаю був обжинковий сніп — Дідух.

Але не тільки реквізит (прообрази костюмів) дають нам можливість говори-ти про прадавній театр. Адже навіть у родинних обрядах містилися елементи акторської гри — діалоги, пантоміма, міміка, розподіл ролей (наприклад, у ве-сільному обряді суворо дотримувалися послідовності дій — сватання, заручи-ни, весілля, а учасники цього процесу діяли, як під час театралізованого дій-ства,— за сюжетом).

Театральність була невід'ємною складовою народних ігор. Так, народна гра-вистава «Коза» бере свій початок в язичницькій обрядовості (ритуально-магічний звичай «водити козу» був здавна поширений на українських землях). Це є документальним доказом аутентичної оригінальності явища української народної драми і того, що українська сценічна традиція не лише не перерива-лася, але й органічно розвивалася паралельно з видовищними мистецтвами ін-ших європейських країн.

Як і в стародавньому обряді-грі, народна гра-вистава «Коза» мала музику і ряджений хор, усі учасники так само переодягалися, особливо у вивернутий кудлатий одяг — символ антисвіту. Кожух або драна свитина прикривали горб, намощений на спині парубка, який грав «діда» (маска «діда» подібна до італійської маски з групи комічних старих — Панталоне). З часом драма «Ко-за» ускладнювалась, із обряду-гри поступово перетворюючись на гру-виставу. До неї додавалися нові персонажі й сюжетні лінії — «циган», «лікар» та ін. Ба-гатоєпізодне сценічне дійство було наповнене народними прислів'ями і порів-няннями, злободенною тематикою.

Прийняття християнства зумовило збагачення святково-обрядових дій но-вим змістом, а також появу в них інших форм завдяки поєднанню язичницько-го та християнського.

За часів Київської Русі театральне мистецтво втілювалося не тільки в на-родному, але й у княжому (дружинному) театрі. Основою княжого театру були виконавці сценок — актори — скоморохи та шпільмани (елемент, запозиче-ний у Німеччині чи Візантії), які водночас були і співаками, і танцюристами, і дресирувальниками, і акробатами, і музикантами. Їх появу у Києві датують при-близно серединою XI ст. Вони брали участь у всіх народних святах, обрядових діях. Багато скоморохів постійно жили при дворах князів, потішали глядачів веселими виставами, де кожен із них виконував конкретну роль, розкривав пев-ний характер, що разом із масками не змінювалися впродовж років. Згадки про це зустрічаються в різних церковних писаннях. На попередніх уроках ми вже згадували про фрески Софійського Собору в Києві, на одній з яких зображено трьох скоморохів, які танцюють: один — соло, двоє — в парі. На іншій фресці зображено трьох музик, двох акробатів-еквілібристів.

Проте ані скоморохи, ані шпільмани, ані свистільники, попри свою широку популярність (в Україні збереглися такі назви сіл), були чужими сценічному духу Русі й театру не створили.

Церква переслідувала скоморохів за те, що їхні вистави не відповідали релігійно-церковним настановам життя. Останні згадки про скоморохів припа-дають на XVI ст.

V. Актуалізація набутих знань (рефлексія)

Бесіда

- Що стало першоосною для виникнення театрального мистецтва?
- Які народні обряди ви знаєте? Хто є головними героями цих обрядів?
- Які народні традиції зберігаються у ваших родинах?

VI. Підбиття підсумків уроку

VII. Домашнє завдання

Зробити опис однієї з народних ігор.